

**«При монитаризме основной задачей науки и образования,
всех технологий и менеджмента является научить деньги
делать деньги»**

А. С. Кушнер

ТЕМА 4. Грошові системи

- ***4.1. Сутність, призначення та структура грошової системи***
- ***4.2. Види грошових систем та їх еволюція***

Розвиток грошових систем країн світу відбувався водночас з еволюцією товарного господарства та властивих йому економічних відносин.

- **Грошова система держави** – це форма грошового обігу, яка сформована історично й закріплена національними законами. Грошова система формується й функціонує на базі банківської системи і може розглядатися як її складова.

За сферою охоплення економічних відносин грошова система – широке явище, адекватне всьому грошовому обороту. Усі грошові потоки, незалежно від сфери економіки, яку вони обслуговують, та форми, в якій здійснюються, є об'єктами регулятивного впливу грошової системи.

- Грошові системи мають особливості в кожній країні залежно від її законодавства, інших внутрішніх умов, цілей національно-державної незалежності, протистояння зовнішнім впливам, економічного і фінансового становища, інтеграційних процесів.
- Водночас грошові системи в різних країнах мають спільні риси: однотипність методів регулювання грошових потоків та маси грошей в обігу; ідентичність інструментів регулювання грошового ринку тощо.

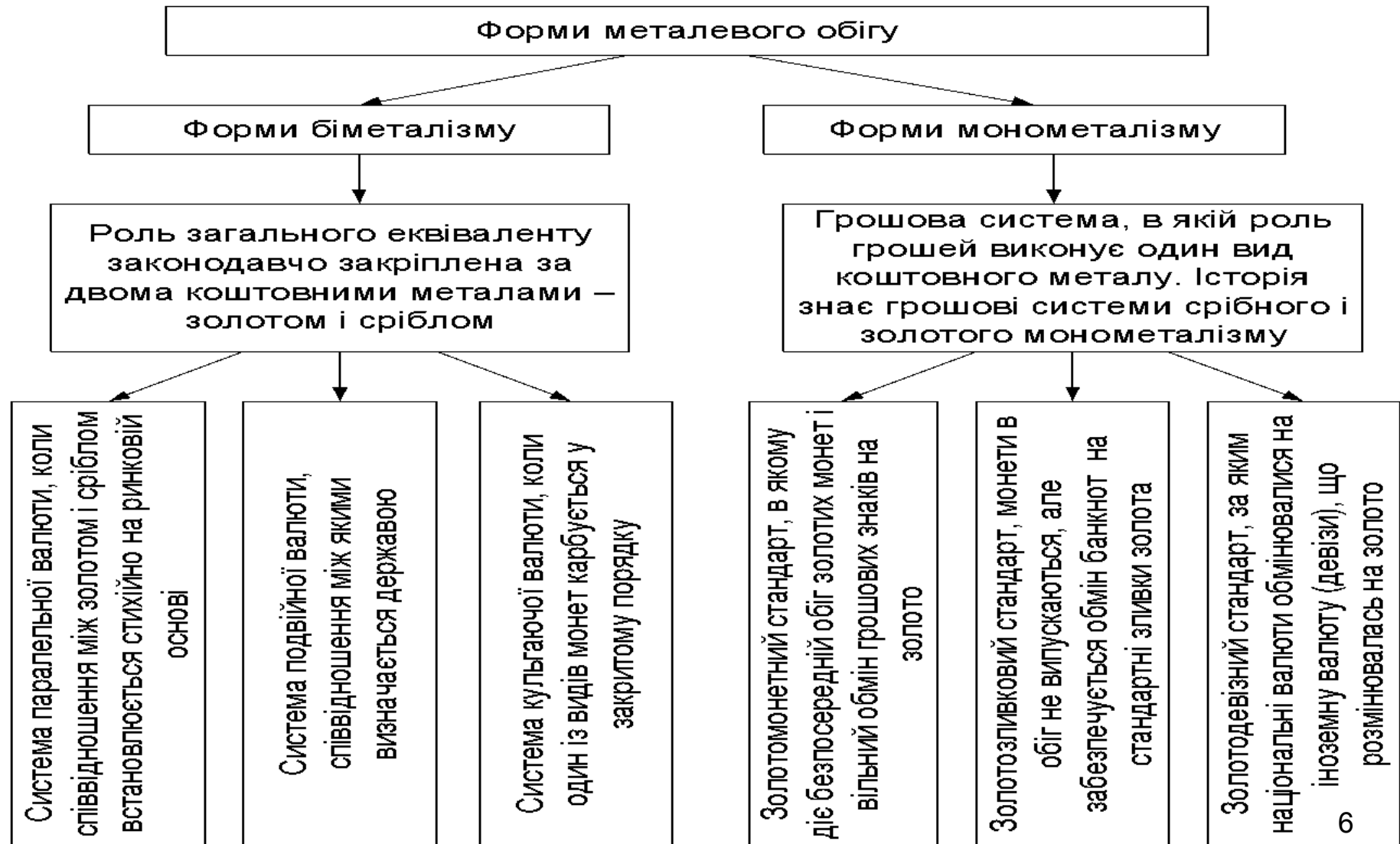
Грошова система має наступні складові елементи

Залежно від форми функціонування грошей розрізняють
систему металевого і
паперово-кредитного обігу

Системи грошового обігу	Характерні особливості
Металевого обігу	Обіг металевих грошових монет (знаків).
Система паперово-грошового обігу	Характерна бюджетна емісія у двох формах: випуск казначейських білетів; покриття бюджетного дефіциту коштом бюджетної емісії.
Система кредитного обігу	Випуск і рух грошових знаків, що виникають на основ кредиту. Органом регулювання грошового обігу стає банківська система.

- **Система металевого обігу**, за якої грошовий товар безпосередньо обертається і виконує п'ять функцій, гроші і банкноти обмінюються на дійсні гроші:

Різновиди форм металевого обігу

Біметалізм

Система паралельної валюти

Співвідношення між золотими та срібними монетами встановлювалося на ринку стихійно, тобто при здійсненні платежів золоті та срібні монети приймалися відповідно до ринкової вартості золота та срібла. Це створювало деякі труднощі, що були пов'язані з існуванням на ринках двох загальних еквівалентів, а значить — двох мір вартості, двох систем цін. Ситуація ускладнювалася зміною співвідношення між золотом та сріблом за вартістю

Система подвійної валюти

Держава встановлювала у законодавчому порядку обов'язкове вартісне співвідношення між двома металами, що оберталися на рівних засадах за їх відкритого карбування. Але встановлене фіксоване вартісне співвідношення часто не збігалось з реальним ринковим

Система «кульгаючої» валюти

Один із видів монет карбується у закритому порядку. Прикладом є французька грошова система, коли у 1873 р. було заборонено вільне карбування срібла, але за 5-франковими срібними монетами залишилася необмежена сила законного платіжного засобу

Монометалізм

Золото-монетний стандарт	Характеризується такими рисами: золото виконує усі п'ять функцій; дозволяється вільне карбування золотих монет для приватних осіб; допускається вільний вивіз і ввіз іноземної валюти, коли кредитні гроші є в обігу вільно і необмежено розмінюються на золоті монети за номіналом. Рівновага підтримувалася через суворий контроль з боку центрального емісійного банку. Золотомонетний стандарт становив найбільш стабільну, саморегульовану грошову систему.
Золото-зливковий стандарт	За цього стандарту в обігу були відсутні золоті монети і вільне їх карбування. Грошовий обіг підтримувався кредитними грошима (банкнотами), які здатні були обмінюватися лише на золото. Тому такий стандарт було запроваджено лише в тих країнах, котрі мали великі запаси золота
Золото-валютний або золото-девізний стандарт	Були відсутні в обігу золоті монети і вільне їх карбування. Обмін банкнот здійснювався в іноземній валюті. Причому обмін банкнот спочатку здійснювався на ті іноземні валюти країн, в яких діяла система золото зливкового стандарту. Потім за відповідним валютним курсом їх можна було обміняти на стандартні зливки чистого золота

- **Системи паперово-кредитного обігу** являють собою грошові системи, за яких обіг обслуговують грошові знаки (паперові або металеві), що не мають внутрішньої вартості.

Такі грошові системи є регульованими, бо держава бере на себе зобов'язання щодо забезпечення сталості емітованих від її імені грошових знаків.

Розрізняють паперові грошові системи та системи кредитних грошей, не розмінних на золото.

- Для системи паперово-грошового обігу характерна бюджетна емісія, яка може виступати у двох формах:
 - 1) випуск грошових білетів державним казначейством;
 - 2) покриття бюджетного дефіциту за рахунок кредитної емісії.

В обох випадках випуск грошей визначається не потребами обороту, а величиною бюджетного дефіциту, що відповідно до законів обігу паперових грошей викликає їх постійне знецінення.

Регулювання грошового обороту в цих умовах вимагає здійснення заходів, спрямованих на оздоровлення фінансів та збалансування бюджету.

Характерні риси сучасних грошових систем

- **Система кредитного обігу** – це випуск і рух грошових знаків, що виникають на основі кредиту.

Кредитна емісія забезпечує еластичність грошового обігу, дає можливість, на відміну від бюджетної емісії, не тільки легко збільшувати, а й зменшувати кількість грошей в обігу. Це створює реальну можливість підтримання їх кількості на рівні об'єктивної потреби обігу.

За загальними законами обігу грошей кредитна грошова система близька до металевої. Органами регулювання грошового обігу є банки. Здійснювані ними кредитні операції (видача та погашення позик) відповідно до реальної динаміки економічних процесів, руху матеріальних цінностей виступають передумовою балансування товарних і грошових мас в обігу.

4.2. Види грошових систем та їх еволюція

- Від ступеня втручання держави в економічні відносини**

Неринкові грошові системи – вирішальна роль належить уряду, який визначає влаштування грошового обігу, а банки стають виконавцями уряду, їх роль підпорядкована урядові. Існує значне обмеження в функціонуванні грошей (талони, картки та ін.)

Ринкові грошові системи характеризуються тим, що до мінімуму зведено втручання державних органів у грошову сферу, а вирішальну роль в організації та функціонуванні грошової системи відіграють законо-давчі органи країни та центральний банк

- **Відповідно до механізму регулювання валютних відносин**

Відкриті грошові системи характеризуються міні-мальним втручанням держави у регулювання валютних відносин всередині країни, що виражається у нерегулюванні валютного ринку, повній конвертованості валюти, ринковому механізмі формування валютного курсу.

Закриті грошові системи передбачають використання валютних обмежень, які обумовлюють ізоляцію національної економіки від світової. Валютні обмеження проявляються в адміністративному регулюванні валютного ринку, неконвертованості валюти, штучному формуванні валютного курсу

- **Відповідно до загальних законів функціонування грошей**

Саморегульовані – це системи, які базуються на обслуговуванні грошового обігу повноцінними монетами і розмінними банкнотами.

Регульовані – базуються на обігових паперових і металевих грошових знаках, які не володіють власною внутрішньою вартістю

- **За формою грошей в обігу**

Система металевого обігу (саморегульована), коли грошовий метал безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей, а банкноти розмінні на метал.

Історично виступали у формах біметалізму – роль загального еквіваленту законодавчо закріплена за золотом та сріблом, та монометалізму – роль загального еквівалента виконує один метал: золото (золотий монометалізм) або срібло (срібний монометалізм).

Система паперово-кредитного обігу, за якої в обігу перебувають лише нерозмінні на грошовий метал знаки грошей, що не мають внутрішньої вартості. Такі грошові системи є регульованими.

Провідні складові елементи грошової системи України

1. Види грошових знаків, що мають законну платіжну силу	Банкноти — гривні номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 Розмінна монета (копійка), що випускається в обіг номіналом 1, 2, 5, 10, 25, 50, 1 (гривня)
2. Офіційний валютний курс гривні	З 2000 р. його визначення відбувається на основі міжбанківського валютного ринку
3. Порядок організації готівкового та безготівкового обігу	Їх регламентацію, в тому числі організацію міжнародних розрахунків здійснює НБУ
4. Орган грошово-кредитного і валютного регулювання	НБУ